

Джурасва О. О.,
к. ю. н., доцент, доцент
кафедри загальнотеоретичної юриспруденції
Національного університету
«Одеська юридична академія»
(м. Одеса, Україна)

УДК 340.11:339.922

ФУНКЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Стаття присвячена дослідженню сутності, особливостям та змісту функції міжнародної інтеграції сучасної держави в системі функцій держави. Розглянуто сутність інтеграційних процесів, що є багатограним і складним явищем. При дослідженні процесу інтеграції було протиставлено процес дезінтеграції, які взаємопов'язані між собою. Проаналізовано зміст функції міжнародної інтеграції сучасної держави як одного з напрямків зовнішньої діяльності держави.

Ключові слова: міжнародна інтеграція, функція сучасної держави, глобалізація, дезінтеграція, європейська інтеграція.

Джураева Е. А. Функция международной интеграции современного государства. — Статья.

Статья посвящена исследованию сущности, особенностям и содержанию функции международной интеграции современного государства в системе функций государства. Рассмотрена сущность интеграционных процессов, являющихся многогранными и сложными явлениями. При исследовании процесс интеграции был противопоставлен процессу дезинтеграции, которые взаимосвязаны между собой. Проанализировано содержание функции международной интеграции современного государства как одного из направлений внешней деятельности государства.

Ключевые слова: международная интеграция, функция современного государства, глобализация, дезинтеграция, европейская интеграция.

Dzhuraieva O. O. Function of International Integration of the Modern State. — Article.

The article is devoted to the study of the essence, features and content of the function of international integration of the modern state in the system of state functions. The essence of integration processes, which is a multifaceted and complex phenomenon, is considered. In the study, the integration process was opposed to the process of disintegration, which are interrelated. The content of the function of international integration of the modern state as one of the directions of the state's external activity is analyzed.

Keywords: international integration, the function of the modern state, globalization, disintegration, European integration.

Існування та розвиток будь-якої країни завжди передбачає взаємодію з іншими державами. Всесвітній історичний досвід і практика ясно показують, що інтеграційні процеси є складними і займають досить багато часу. Розвиток тенденцій інтеграції завжди пов'язаний з різними дезінтеграційними процесами, що виступають їх передумовою, результатом або відбуваються одночасно. Створення нового, глобалізованого світу проходить не лише у супроводі процесу інтеграції, але також створює середовище для ізоляції, відведення у периферійну зону всіх, хто не в змозі приєднатися до мережі міжнародних зв'язків. На сучасній мапі світу майже не залишилось країн, які стоять осторонь інтеграційних процесів. Саме тому вивчення інтеграційних та дезінтеграційних (протилежних інтеграції) процесів є актуальним та пріоритетним у сучасній політичній науці, а також для теоретико-правового дослідження. Вивчення цієї проблеми є важливим, оскільки дасть можливість заздалегідь визначати дезінтегруючі фактори та протидіяти їх розвитку [1, с. 27].

На думку М. М. Цимбалюк, інтеграційні тенденції, які певною мірою стосуються уніфікації механізмів запровадження європейських стандартів державотворення, не можна розглядати окремо від того суспільно-історичного та ментального підґрунтя, яке слугує основою для формування українського етносу. В іншому разі дослідник ризикує потрапити у пастку неповного, навіть викривленого розуміння цих процесів, не розуміючи суті причин виникнення. Окрім того, може виникнути ситуація, за якої, попри те, що ці причини і будуть зазначені, однак значущість кожної із них у сукупності впливу

на інтеграційні тенденції не буде правильно встановлена. Представники різних світоглядних шкіл і вчень завжди впливали на формування загальнонаціональної свідомості, яка з часом ставала потужним об'єднувальним фактором. Відтак важлива засада, що впливає на історичний поступ народу, — сукупність ідей як стержневий фактор у формуванні національної свідомості. Отже, ці ідеї здебільшого формуються внаслідок впливу певних історико-соціальних і культурно-світоглядних чинників. Фактично, з такого погляду, національна свідомість і, відповідно, ті ідеї, які її формують, є похідними від зовнішніх причин [2, с. 231].

Дослідженню процесу інтеграції та формування інтеграційної функції сучасної держави, а також різних її аспектів присвячено праці багатьох дослідників. Так, означену проблему певною мірою вивчали представники різних галузей науки, як-от філософії, політології, соціології, правознавства, теорії та історії права, філософії права тощо. Серед них: І. В. Артьомов, В. А. Бачинін, О. М. Вашук, Ф. Г. Вашук, Д. В. Вітер, О. С. Власюк, Л. Грінфелд, Б. В. Бондаренко, В. Л. Каганський, Н. І. Панов, Н. М. Пархоменко, О. Д. Святоцький, Е. Д. Сміт, Л. Д. Чекаленко, В. Ю. Шевченко та інші. Водночас аналіз інтеграційної функції сучасної держави на загальнотеоретичному рівні у належному обсязі проведено не було.

Метою дослідження виступає необхідність дослідити, з урахуванням міжнародної інтеграції, особливості розвитку та взаємодії процесів інтеграції та дезінтеграції, визначити їх вплив на розвиток сучасної держави.

У загальному вигляді поняття «інтеграція» (лат. *integratio* — відновлення, поповнення, від *integer* — цілий) тлумачиться як стан поєднання окремих диференційованих частин в єдине ціле [3]. Однак простий лінгвістичний розгляд цього слова не розкриває повноти його значення та властивостей у контексті засадних принципів сучасного світового економічного та державного розвитку, який слугує поштовхом до аналізу науково-пізнавальної цінності інтеграції в теоретичних вченнях і положеннях як зарубіжних, так і вітчизняних вчених.

Розкриття феномену інтеграції потребує поєднання її з іншими явищами міжнародного життя, наприклад, глобалізацією. Безперечним

є твердження Ю. Шишкова, який, проводячи різницю між цими двома явищами, зазначає, що якщо глобалізація — це нова якість інтернаціоналізації на стадії гранично можливого розвитку її ушир, то інтеграція — найвищий ступінь розвитку її углиб [4, с. 17]. Більшість дослідників вважають, що інтеграція, яка здійснюється вже впродовж кількох століть, завдала поштовху глобалізації. Остання не є принципово новим явищем, а є продовженням капіталістичної інтеграції [5, с. 27].

Водночас у поглядах вчених спостерігаються відмінності щодо первинності інтеграції. Так, російський вчений М. Лебедев зазначає, що «інтеграція є лише частиною глобалізації, хай однією із найбільш значних» [6, с. 122]. Аналогічний зміст цього твердження можна знайти у монографії С. Долгова, де інтеграція розглядається в якості рушійної сили глобалізації або головним чинником серед інших, економічних та міжнародних. Наведені міркування автора свідчать про наявність певних суперечностей між цими двома процесами. Зокрема зазначається, що «глобалізація сьогодні супроводжується іншим, аналогічним за своїм змістом, але протилежним їй процесом, а саме регіоналізацією економічної діяльності» [7, с. 13]. Висловлюється думка, що регіоналізація, з одного боку, стимулює (у своїх межах) процеси економічного об'єднання різних країн, але, з другого боку, гальмує процеси всесвітньої глобалізації, посилює відокремленість економічних угруповань, а разом з тим суперечності та конкуренцію між ними [8, с. 19].

Серед найбільш очевидних проявів основних закономірностей міжнародних відносин, найбільш важливими на даному етапі є інтеграція та дезінтеграція країн, що спостерігаються сьогодні в усьому.

Основною тенденцією є інтеграція високого рівня взаємодії між країнами, коли учасники процесу віддають частину свого суверенітету наднаціональним органам. Інтеграція досить часто розглядається в контексті глобалізації, що в той же час призводить до взаємозалежності країн і регіонів та об'єднання держав у співтовариства, які зміцнюватимуть свої конкурентні переваги для сталого колективного розвитку в довгостроковій перспективі. Так, фактори інтеграції, що мають у своїй основі економічні, технологічні, географічні

показники потерпають від тиску з боку тенденції збільшення національної та культурної самобутності, повернення до коріння. На сучасному етапі проблеми перед державою у визначенні стратегії інтеграції лежать за межами традиційної зовнішньої політики. Нові курси повинні розглядатися в старих інституційних контекстах, де домінують старі ідеї та концепції. Тим не менш, різні концепції стають необхідними, щоб пояснити поточні перетворення. Вчені, які вивчають інтеграційну тематику, в більшості, погодилися з тим фактом, що інтеграція в даний час розглядається в якості позитивного розвитку, як «процес задля отримання пільг усіма сторонами, які беруть в ньому участь». Тим не менш, з точки зору аналітичних експертів інтеграцію розділяють на негативну і позитивну. Негативна інтеграція йде безпосередньо з вимог неоліберальної ідеології, яка вимагає скорочення соціальних пільг і максимальної мінімізації політичного втручання у функціонування економіки. При цьому, національна приналежність, що зберігається у вигляді громадянства, стає центром боротьби за права осіб, в ході яких національне громадянство стає принципом виключення. У контексті негативної інтеграції це означає, що держави, як великі політичні актори, переслідують свої корисливі вигоди, але на їхні дії можуть мати вплив на зміни інституційного «середовища існування». У разі позитивної інтеграції країни-учасниці повинні привести внутрішні механізми відповідно до форми, зазначеної в наднаціональних політичних рішеннях. Позитивна інтеграція соціально орієнтована. Позитивна інтеграція відводить ключову роль структурі, тобто передача управлінських повноважень з загальноєвропейського на національний рівень, а держави, власне як незалежні політичні діячі, не розглядаються. Може бути хибне уявлення про систему відносин та міждержавну інтеграцію як рівнозначні поняття. Цілісність передбачає певну міцність та максимально допустимий рівень стійких зв'язків у міжнародній системі. Незважаючи на те, що термін «цілісність» і «системність» семантично близькі, все ж перше визначення є вужчим, ніж друге [1, с. 28—29].

Тим не менш, спірним є питання, чим насправді інтеграція — це триваючий процес або кінцевий продукт, результат процесу або

процес, що приводить до певного кінцевого стану. З погляду географічного масштабу інтеграційних процесів розрізняють глобальний, регіональний та субрегіональний рівні інтеграції. Є також різні етапи інтеграції: від зв'язків взаємозалежності в плюралістичній міжнародній системі, або бажання стати частиною в системі цивілізованих держав, щоб сформувати єдину політичну та економічну спільноту. Тим не менш, єдина політична спільнота є найбільш ідеальним типом інтеграції і не існує як явище в практиці сучасних міжнародних відносин. Суть процесу інтеграції, його основна тенденція — вийти за рамки простої координації політики держав (і в економічному плані, і в політичній сфері) і поступово передати суверенітет новим громадським структурам. Для вчених, які брали участь у розробці концептуальної основи процесу інтеграції, питання про те, що є інтеграція — процес або результат — залишається одним з головних [9].

Трансформація сучасної Української держави у напрямі практичної реалізації та забезпечення конституційно визначених орієнтирів побудови правової, соціальної і демократичної держави має одним зі своїх наслідків і зміни у системі функцій держави, які постають виразом її сутності і відображають ті базові характеристики, що притаманні даному типу держави. У зв'язку з чим останнім часом можна спостерігати істотне посилення науково-юридичного інтересу саме до функціональних аспектів існування і розвитку держави та її органів. Тобто поряд із класичним інституціонально-правовим аналізом держави, в сучасній теорії держави і права дедалі більшої ваги та значущості набувають дослідження, спрямовані на визначення процесуальної або діяльнісної сторони державно-правового розвитку, що, у свою чергу, надає виняткової ролі вивченню проблематики функцій держави.

Однією з пріоритетних функцій будь-якої сучасної держави є забезпечення успішної (тобто з метою захисту та просування національних інтересів) міжнародної інтеграції і співпраці, що зумовлюється як характером загальних глобалізаційних процесів, так і тими потребами, які об'єктивно виникають у ході міжнародної взаємодії як на регіональному, так і на загальному рівні. Актуальність звернення

до правових аспектів функції інтеграції зумовлюється кількома причинами, що мають як загальнотеоретичний, так і власне практичний зміст, який пояснюється специфікою сучасного стану України та її міжнародної правової політики.

По-перше, не можна не визнати того, що в умовах глобалізованого світу, коли внутрішній економічний, соціальний і політичний стан у кожній конкретно взятій державі виявляє тісну кореляцію зі сферою міжнародних відносин (особливо це помітно в економічній та фінансовій сферах) [10, с. 6—9] потребує змістовного переосмислення усталена методологія вивчення функцій держави, що активно застосовувалась у загальнотеоретичній юриспруденції у минулому і ґрунтувалась на жорсткому протиставленні двох головних типів функцій: зовнішніх та внутрішніх функцій держави. Звісно, це не означає, що зазначена методологія є хибною. Утім, нині стає дедалі більш очевидним, що основним завданням правової науки є не стільки пошук розбіжностей між цими двома типами функцій, скільки пояснення тих взаємозв'язків та взаємних кореляцій, що між ними існують і постійно поглиблюються [11, с. 54—55].

По-друге, слід акцентувати увагу на тому, що розвиток сучасної правової системи України відбувається не тільки на власне національному, а й на міжнародному рівні.

Це дає підстави стверджувати, що подальший розвиток правової системи України тісно пов'язаний з успішністю реалізації Українською державою функції міжнародної інтеграції (яка включає у себе також і правову інтеграцію) і співпраці. Щоправда, у даному випадку справедливим є і зворотне твердження, адже швидкість та ефективність адаптації національного законодавства України до законодавства ЄС дозволить Україні значно ефективніше діяти на міжнародній арені, обстоювати свої національні інтереси.

Загалом функція міжнародної взаємодії з іншими державами практично завжди тлумачилась як одна з базових функцій будь-якої держави ще з часів класичної державно-правової думки. Звісно, переважно вона розглядалась в аспекті аналізу зовнішніх функцій держави, коли міжнародна співпраця тлумачилась як один із засобів гарантування зовнішньої безпеки держави.

Функція забезпечення міжнародної співпраці не повинна тлумачитись як самостійна функція держави, вона являє собою лише один з аспектів реалізації єдиної і цілісної зовнішньої функції, суть якої полягає у гарантуванні зовнішньої безпеки та сприянні завдяки засобам міжнародної співпраці, розвитку національного потенціалу (насамперед економічного). З цього погляду міжнародна співпраця постає не стільки як окрема функція сучасної держави, скільки як один із засобів реалізації ряду фундаментальних цілей і завдань, що стоять перед будь-якою державою. На підтвердження цього положення часто наводиться аргумент, суть якого полягає у тому, що далеко не всі держави здійснюють активну діяльність щодо міжнародної взаємодії (зокрема для багатьох недемократичних держав характерне таке явище, як зовнішній ізоляціонізм, або ж штучне обмеження сфери міжнародної співпраці у гуманітарній, фінансовій, економічній, політичній, соціальній, культурній та інших сферах), а отже, ця функція не може тлумачитись як необхідний напрям діяльності, що випливає з самого поняття держави і державної діяльності [12, с. 8—10].

Під час розгляду інтеграційних процесів, які пов'язані із існуванням держави, не можна оминати увагою ще один важливий рівень буття держави — економічний, що безпосередньо залежить від глобалізаційних процесів сучасного світу, зважаючи на їх спрямованість у бік уніфікації національних економік.

Попри існування глобалізаційних процесів, на зовнішній арені міждержавних взаємин існує і феномен поділу світу на низку гео економічних зон, які тісно пов'язані з геополітичним становищем певної країни. У цьому розумінні Україна перебуває у специфічно граничному становищі. Особливо сьогодні вона перебуває на етапі ухвалення доленосного рішення щодо вектору своєї подальшої інтеграції.

Найбільш перспективним у цьому контексті є європейський вектор розвитку України. Процес економічної інтеграції з Європейським Союзом повинен полягати у синхронізованому відкритті ринків України та ЄС, у застосуванні єдиного правового поля щодо явищ конкуренції та державної підтримки.

Підсумовуючи, зазначимо, що формування в Україні інтеграційних тенденцій, які прямо чи опосередковано стосуються уніфікації

механізмів запровадження європейських стандартів державотворення, охоплює широкий спектр державно-правового, соціально-економічного та культурно-освітнянського вимірів. Державні інтеграційні процеси у цих вимірах виконують двояку роль. З одного боку, вони спрямовані на вдосконалення та поліпшення ситуації в інтеграційних процесах, зміцнюючи їх в аксіологічному та утверджуючи в іманентному вимірах. З іншого — явища інтеграції, активні у національному екзистенційному просторі, обов'язково спрямовані на формування засад для приєднання України до політико-економічного та культурно-аксіологічного просторів Європейського Співтовариства [2, с. 235—236].

Підводячи підсумок слід зазначити, що серед існуючих у сучасній загальнотеоретичній юриспруденції методологічних підходів до вивчення функції міжнародної інтеграції найбільш доцільним видається той, що розглядає її як одну з базисних зовнішніх функцій держави, яка вирізняється відносною самостійністю і слугує одним з необхідних аспектів успішного існування та розвитку будь-якої сучасної держави. Крім того, у майбутньому значущість функції міжнародної інтеграції лише зростатиме з огляду на об'єктивні процеси глобалізації, які відбуваються як на загальносвітовому, так і на регіональному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Заболотна М. Ф.* Роль інтеграційних та дезінтеграційних процесів у сучасному світі // *Грані*. 2015. № 10/1(126). С. 27—31.
2. *Цимбалюк М. М.* Інтеграційні тенденції України щодо запровадження європейських стандартів державотворення // *Митна справа*. 2014. № 5(95). Ч. 2. Кн. 2. С. 231—236.
3. *Інтеграція* // БСЭ. 3-е изд. — М.: Сов. энциклопедия, 1972. Т.10. С. 307—310.
4. *Шишков Ю. В.* Интеграционные процессы на пороге XXI столетия. Почему не интегрируются страны СНГ. — М.: НП «III тысячелетие», 2001. 479 с.
5. *Губський Б.* Європейський вектор інтеграційної політики України // *Економіка України*. 2003. № 5. С. 19—27.
6. *Лебедев М. М.* Мировая политика: учебник. — М.: Аспект Пресс, 2003. 351 с.

7. Долгов С. И. Глобализация экономики: новое слово или новое явление? — М.: ОАО изд-во «Экономика», 1998. 215 с.
8. Гасанов С., Петруха С., Петруха Н. Онтогенез теоретичних концепцій інтеграції // Економіст. 2015. № 1. С. 15—21.
9. Wiener A. European Integration. — Oxford, NY: Oxford University Press, 2004.
10. Лукашук И. И. Глобализация, государство, право, XXI век. — М.: Спарк, 2000. 279 с.
11. Виприцкий Н. Н. Политико-правовые условия обеспечения внешних функций государства в эпоху глобализации // Общество и право. 2009. № 1(28).
12. Волинець В. Забезпечення міжнародної інтеграції та співпраці як функція української держави: правові аспекти // Юридична Україна. 2013. № 2. С. 8—14.

